

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ

Хоменко К.П., Сумський державний університет

Аналізується сучасний стан вищої освіти у Польщі, адаптований до умов Болонського процесу. Досліджено тенденції розвитку системи вищої освіти Польщі, у зв'язку із входженням країни до європейського освітнього простору.

Ключові слова: вища освіта Польщі, європейський освітній простір, система освіти.

Хоменко К.П. **Современные тенденции развития высшего образования Польши**

Анализируется современное состояние высшего образования в Польше, адаптированное к условиям Болонского процесса. Исследованы тенденции развития системы высшего образования Польши, в связи с вхождением страны в европейское образовательное пространство.

Ключевые слова: высшее образование Польши, европейское образовательное пространство, система образования.

Khomenko K.P **Modern development trends of higher education of Poland**

The modern state of higher education of Poland is analyzed adapted to the conditions of Bologna process. Development trends of higher education system of Poland are investigated in connection with including of country to European educational space.

Keywords: higher education of Poland, European educational space, education system.

Розвиток сучасної української держави характеризується інтеграційними процесами. Україна поступово адаптується до європейського освітнього простору. Така інтеграція потребує європейських підходів до освітніх стандартів модернізації змісту освіти, забезпечення якості освіти. Реформування освітніх змін, впровадження нових методик необхідно здійснювати спираючись на досвід європейських країн, які розпочали процес реформування освітніх систем значно раніше і вже мають певний результат. Враховуючи помилки та успіхи сусідніх країн Україна може успішно використовувати нові принципи і методи у вищій освіті. Таким досвідом для нашої країни може бути досвід Польської Республіки, яка є першою постсоціалістичною країною, що підписала «Болонську декларацію» 19 червня 1999 року.

Метою дослідження запропонованої статті є проведення аналізу вищої освіти у Польщі.

Тенденції розвитку європейської вищої освіти, зокрема Польщі, та особливості інтеграції до нього України досліджують вчені О. Альперн, К. Біницька, М. Євтух, В. Кремінь, К. Корсак, О. Копанська, В. Майборода, Я. Морітз, Г. Розлуцька, Ю. Соколович-Алтуніна, О. Сухомлинська, В. Шинкарук та інші.

Кінець ХХ – початок ХХІ століть характеризується як період підписання міністрами освіти провідних європейських країн документів щодо реформування вищої освіти згідно умов сучасного світу. Такими документами є:

- Велика Хартія Університетів (Magna Charta Universatum) підписана 18 вересня 1988 року у м. Болонья під час святкування 900-річчя найстарішого університету Європи;
- «Сорбонська декларація» була підписана 25 травня 1998 року під час святкування 800-річчя Паризького університету – Сорбонни. Декларацію підписали міністри освіти Німеччини, Франції, Італії та Сполученого Королівства;

- «Болонська декларація» підписана 19 червня 1999 року у м. Болонья міністрами освіти 29 країн. У ній сформульовані вимоги та критерії до національних систем вищої освіти для створення єдиного європейського освітньо-наукового простору до 2010 року.

В середині 90-х років XX століття Центр освітніх досліджень і інновацій (Centre for Educational Research and Innovation — CERI), що діє в рамках Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD), рекомендував керівництву народної освіти Польщі розробити державні освітні стандарти, змінити критерії визначення компетенцій, потенційні можливості і індивідуальні особливості польських шкіл. Широкомасштабна реформа системи освіти Польщі охопила всю структуру системи освіти, змістовні аспекти навчання, систему менеджменту, контролю якості і оцінювання компетенцій, знань і навиків.

В польському суспільстві було критичне відношення до моделі освіти, що існувала до 90-х років XX століття. Вона містила в собі деякі пережитки середньовічної культури, відповідно до якої покаранню відводилося більше уваги, ніж мотиваційній складовій. Традиційна система контролю і оцінювання знань акцентувала недоліки в уміннях і знаннях. Наприкінці минулого століття в багатьох країнах світу змінилася парадигма освіти, в основі якої лежить не адаптація молоді до існуючої дійсності, а формування креативно-творчої особи.

Всі провідні вузи Польщі пропонують програми як на польській, так і на англійській мовах. Польща бере активну участь у Болонському процесі. Завдяки ECTS (European Credit Transfer System) студенти можуть бути повністю мобільними і продовжувати освіту в інших країнах Європи.

Польські академічні традиції ведуть свою історію з XIV століття. Ягеллонський університет у Кракові, заснований у 1364 році, є одним із найстарших університетів Європи.

Основними студентськими і науковими центрами Польщі історично вважаються Варшава, Краків, Познань і Гданьськ.

В останнє десятиліття система вищої освіти Польщі розвивається дуже швидкими темпами. Кількість вузів і студентів, які в них навчаються стрімко зростає. Лише за останні десять років число вищих учбових закладів у Польщі збільшилося в 4 рази, а число студентів збільшилося в 5 разів. Щороку майже півмільйона молодих людей приїжджають до Польщі для навчання в університетах і коледжах. У Польщі на сьогоднішній день існує більше 310 приватних і 138 державних вузів. Вища професійна освіта країни спрямована на забезпечення безперервної освіти.

Реформи освіти у Польщі почалися у 1999 році. Основний принцип реформи – демократизація освіти. Польські вчені сформулювали наступні принципи: загальності освіти, її наступності, безперервності, єдності і диференціації, заміна вузькопрофільного навчання широкопрофільним, принцип всебічного розвитку учнів, виховання за допомогою праці, широкого фронту освіти і виховання, гнучкості, державності, соціалізації, науковості й економічності освіти. Кожен з цих принципів є актуальним для будь-якої освіти. У першу чергу можна виокремити принцип наступності, пов'язаний з відсутністю перешкод при переході з одного навчального закладу до іншого та узгодженістю навчальних планів і програм, розвитком професійної орієнтації; принцип безперервності – загальнодоступність форм і засобів освіти, заміна вузькопрофільного навчання широко профільним – сприяє швидкій перекваліфікації працівників і мобільності у кадровій політиці; принцип виховання за допомогою праці і для праці – передбачає наповнення всього навчально-виховного процесу проблематикою праці, професійними знаннями і вміннями, що відповідають етапові і типові освіти [1].

Система освіти у Польщі централізовано керується Міністерством національної освіти і Міністерством науки і вищої освіти. За показником отримання різних рівнів освіти (від середньої освіти до програм докторантури) молодими людьми віком від 15 до 24 років Польща має

найкращі показники у Європі. Ці досягнення польської освіти співіснують з глибокою децентралізацією управління системою освіти [2].

З міністерствами, яким підпорядковані найбільші (державні) заклади співпрацює Центральна Рада з вищої освіти (створена ще у 1947 році), яка складається з 50 обраних представників ВНЗ і наукової громадськості (з них 35 докторів наук, 10 викладачів без ученого ступеню доктора, а також 5 представників від студентства). Закон надав Раді чималі наглядові права, адже без згоди не розподіляються кошти бюджету і не виходять міністерські накази [3, 4].

В області оцінки якості та контролю, а також стандартизації випускних іспитів у вузі Міністерство освіти має в своєму розпорядженні лише деякі повноваження, такі як: встановлення видів дипломів і переліку спеціальностей, що отримуються у вузах. Учбові плани і програми визначаються самими вузами, а міністерство обмежується контролем якості випускних іспитів. Центральна Рада відповідно до закону повинна розробити Каталог основних вимог до навчання у вузі. Відповідальність міністерства поширюється також і на недержавні вузи. Вона обмежується виданням обов'язкового Положення і наглядом за юридичною стороною діяльності недержавних вузів. Недержавні вищі учбові заклади створюються за дозволом міністра народної освіти і отримують юридичні права після занесення їх в реєстр недержавних вузів, який ведеться Міністерством народної освіти і спорту [4].

Керівники вузів отримали реальну, а не декларовану автономію. Неформальні політичні інтереси вузів представлені у Конференції ректорів польських університетів, а також Конференції ректорів спеціальних вузів. Крім того, є ряд дослідницьких установ в університетах, що займаються розробкою політики вищої освіти, науки, досліджень, а також фінансуванням, експертизою, прогнозами, стратегією [4].

Організація і зміст навчання у вузі, як і щорічний прийом абітурієнтів, раніше регулювалися державою. Проте з 1989/90 навчального

року вузи отримали гарантоване законом «Про вищу освіту» право самим приймати рішення щодо визначення критеріїв відбору і правил прийому абітурієнтів.

Вступати до вузу можуть лише особи, що отримали атестат зрілості (*świadectwo maturalne*), склавши випускні іспити (*egzamin maturalny*). Правила вступу на 1-й курс визначаються автономно кожною вищою школою. Деякі організують вступні іспити, інші приймають студентів на основі конкурсу оцінок атестата зрілості, треті — лише на основі заяви [4].

Під час вступу до більшості приватних польських вузів досить пройти співбесіду.

Для вступу до державних вузів окрім співбесіди, як правило, потрібно скласти вступні іспити і мати відмінні оцінки. Конкуренція досить висока. Вартість навчання у державних вузах Польщі складає в середньому від 1000 до 2500 євро за семестр. Вартість навчання у приватних вузах зазвичай нижче. У абітурієнтів з польським походженням є можливість вчитися безкоштовно або отримати знижку до 30% на будь-яку вибрану програму.

Державні вищі навчальні заклади отримують кошти з державного бюджету на вирішення завдань, пов'язаних з навчанням студентів, що навчаються за очними програмами, аспірантів і наукових співробітників; утримання вузів, у тому числі ремонт приміщень і т.д. Ці кошти виділяються з частини державного бюджету, якою розпоряджається Міністерство науки і вищої освіти [2].

Державні вузи не стягують плату за навчання, але студенти мають платити у випадку повторного року навчання через незадовільну успішність, за курси на іноземній мові та курси, які не передбачені у навчальній програмі. Державні вузи також беруть оплату при вступі, а державні коледжі можуть стягувати плату за вступні іспити [2].

Вища освіта Польщі триступенева. Вона включає в себе такі види програм, які пропонуються державними і недержавними вузами

університетського (uczelnia akademicka) і неуніверситетського типу (uczelnia zawodowa):

- програми першого циклу, які тривають від 3 до 4 років, після їх завершення надається ступінь бакалавра (licencjat або inżynier, залежно від сфери навчання);
- програми другого циклу, які тривають 1,5-2 роки, після їх завершення надається ступінь магістра (magister) (або еквівалентний ступінь, залежно від сфери навчання);
- програми третього циклу або докторські програми, які тривають від 3 до 4 років, пропонують тільки вузи університетського типу [2, 4].

На рисунку 1 представлені освітньо-кваліфікаційні рівні вищої освіти [1].

Рис. 1. Освітньо-кваліфікаційні рівні вищої освіти

Ліценціат – аналог європейського бакалавра, надається після навчання у вищих професійних школах. Ліценціат з медичного догляду або ліценціат-акушер – ступінь, що отримують після закінчення вищих професійних курсів з медичного догляду або акушерської справи відповідно.

Ступінь «магістр», а також «магістр мистецтв», «магістр технічних наук», «магістр архітектури», «лікар», «лікар-дантист», «лікар-ветеринар», «магістр з медичного догляду», «магістр-акушер» – надаються після завершення 5–6 років навчання. Ступінь «магістр» також може бути

отриманий після завершення 2–2,5 років додаткового магістерського навчального курсу особами, які закінчили вищі професійні навчальні заклади з ступенями «ліценціат» або «інженер».

Щоб отримати ці фахові ступені, студент повинен скласти всі предмети та практичні роботи, які є у навчальному плані закладу, виконати та захистити дипломну роботу або успішно витримати дипломний іспит. У разі навчання в медичних, стоматологічних і ветеринарних навчальних закладах підставою для отримання даного фахового ступеня є складання обов'язкового випускного іспиту.

Випускник вищого навчального закладу отримує диплом про завершення навчання з конкретної спеціальності, а також, за власним бажанням, копію диплома іноземною мовою [1].

Для випускників польських вузів, що вирішили присвятити себе науковій роботі, передбачена подальша освіта, після якої вони можуть мати вчену ступінь «доктор». Ця вчена ступінь призначається особі, яка після успішної здачі докторських іспитів підготувала і захистила докторську дисертацію. Отримати ступінь «доктора наук» можуть особи, які мають звання магістра або рівнозначне йому. «Доктор габілітований» (Doktor Habilitowany) (український аналог – доктор наук) — вчений ступінь, який присуджується особі, яка вже має ступінь доктора, внесла значний вклад до науки або мистецтва, пройшла процедуру габілітації.

В області мистецтва присвоюються кваліфікації I і II ступеню, які є рівнозначними званням відповідно доктора і доктора наук. Ступінь доктора і доктора габілітованого присвоюється спеціальними підрозділами вузів і інших наукових центрів – спеціалізованими радами, які мають на це право. Польський учений також може бути удостоєний звання професора, яке присвоюється Президентом Польської Республіки. Володар його іменується професором звичайним, на відміну від професора надзвичайного. Це звання надається ректором за особливі заслуги в масштабі вузу. Посада ад'юнкта у польському вузі відповідає посаді

доцента в українських вузах, в той же час доцент у Польщі посада досить рідка і надається за особливі заслуги разом з професором надзвичайним.

Всі польські вузи видають диплом європейського зразку, що підвищує мобільність випускників в плані продовження освіти і працевлаштування. На даний час в Україні деякі українські і зарубіжні вищі навчальні заклади укладають угоди про двостороннє визнання документів про освіту, підвищуючи тим самим мобільність своїх випускників і підвищуючи іміджеву складову освіти в стінах даних учбових закладів. Україна і Польща характеризуються досить високими показниками по співвідношенню студентів у розрахунку на 10 тисяч жителів. Третина польських вузів є державними, тоді як у нашій країні — більше половини.

Вища освіта у Польщі більшою мірою схильна до міжнародних тенденцій, пов'язаних з посиленням маркетингової орієнтації професійного навчання. Іншими словами, вузи випускають тих фахівців, яких потребує ринок праці. Орієнтація на ринок праці ґрунтується на значній автономії і фінансовій самостійності освітніх і наукових установ. Наша країна тільки починає розвивати механізми підвищення фінансової і управлінської самостійності вищих учбових закладів.

Серед пріоритетних, стратегічних напрямів розвитку польської освіти, на яких концентруються основні фінансові ресурси держави, виділені стійкий розвиток транспортної інфраструктури, сільського господарства, енергетична, екологічна і національна безпека. Проте, в даний час вони не входять до числа найбільш популярних напрямів професійної підготовки студентів, як і професії для деяких інших провідних галузей польської економіки за вкладом у прибуткову частину національного бюджету. Перші місця у рейтингу спеціальностей польських вузів займають економіка і управління, соціологія, педагогіка і медицина.

Модернізація польської системи освіти практично повністю відповідає Болонській конвенції: повсюдно впроваджена дворівнева система вищої освіти, європейська система залікових одиниць, європейський додаток до диплома, участь громадськості і студентів в управлінні освітніми установами і забезпеченні якості освіти.

Результати функціонування системи освіти Польщі не мають на даний час високих оцінок на міжнародному рівні, проте темпи розвитку, об'єм інвестицій на всіх рівнях освіти, його доступність і підтримка ЄС дозволяють прогнозувати успішне вирішення поставлених перед польською освітою стратегічних завдань.

Література

1. Пальчук М. Модель професійної освіти і навчання у Польщі – четвертий етап європейської інтеграції/ М. Пальчук// Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. – №2. – С. 101-111.
2. Система освіти Польщі: інформаційна довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shirmk.ucoz.ua>14/12.14-osvita_polska.doc
3. Грищук Л.А. Медична освіта у Польщі/ Л.А. Грищук, В.Є. Городецький. – Тернопіль: ТДМУ, 2006. – 124 с.
4. Андреев В.И. Реформы высшего образования в постсоциалистических странах Европы на рубеже веков/ В.И. Андреев, В.А.Степанов. – Мн.: НИО, 2000. – 96 с.

Хоменко К.П. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти Польщі [Текст] / К.П. Хоменко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип. 5, Том I (52) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2014. – С. 385-391.